

Bronislaw Wildstein

NEDOKONANÝ
ČAS

**BRONISLAW
WILDSTEIN
NEDOKONANÝ ČAS**

VOLVOX GLOBATOR 2018

BRONISLAW WILDSTEIN: CZAS NIEDOKONANY

This publication has been supported by the ©POLAND Translation Program

BOOK INSTITUTE

©POLAND

copyright © Bronislaw Wildstein, 2011
translation © Lucie Szymanowska, 2018

ISBN 978-80-7511-413-6
ISBN 978-80-7511-414-3 (e-pub)
ISBN 978-80-7511-415-0 (pdf)

PROLOG

Blikající číslice a data na obrazovce se řítily střemhlav dolů. Adam Brok měl pocit, že počítač zešlel a chce se zbavit zátěže jakýchsi virtuálních entit. Monitor zrudl. Adam se mimoděk rozhlédl, co se děje za symbolickými přepážkami, v sousedních boxech. Měl pocit, že se ocitl v zrcadlovém bludišti. Počítače pod vlivem neznámého impulsu závratnou rychlostí snižovaly hodnotu nastavených transakcí. Tváře brokerů se na okamžik odvracely od obrazovek, nedůvěřivě na sebe zíraly, pak se vracely pohledem zpět. Ze všech čísel stejný údiv. Přerůstal v paniku.

Adam si znenadání uvědomil, že počítačová obrazovka je pouhým sklem. Viděl, jak se na té tenké skořápce převíjejí klesající data u názvů firem s ikonkou červené, dolů obrácené špičky a jak se za abstraktním světem číslic a písmen propadají pod zem nedokončené stavby, bortí se lešení, zastavují se výrobní linky, zavírají obchody a plní se úřady práce, jak pohasínají lampy a na města i na lidi padá soumrak. Všechno utichá. Uvědomil si, že je ve zvukotěsné bublině. Bylo to tím divnější, že prostory burzy vždycky zvučely protivným bzukotem. Iluze trvala jen zlomek okamžiku. Rámus se rozlehl znásobenou silou. Burza šilela. Lidé povykovali jeden na druhého, řvali do telefonů, mnozí křičeli jen tak, do vzduchu. Díval se na obraz naprostého chaosu. Dá se ten zmatek vůbec ovládnout? – napadlo Adama. Jak jsme to jen dřív drželi na uzdě? Ovládali jsme vůbec cokoliv, nebo jsme se jen nechávali nést na povrchu vzbouřeného času, v domnění, že máme ty vlny pod kontrolou?

Zřejmě s těmi otázkami nezůstával sám, protože „U velryby“ bylo mimořádné ticho. Kdesi uprostřed sálu sice někdo křičel, někdo se zalykal hysterickým smíchem, ale místo obvyklého šumu se v restauraci rozhostilo mlčení.

– Ksakru, čemu se vůbec divíme?! – ozvala se znenadání Christina Lopez. Nahlas vyslovila to, čím se užírali všichni. – Trvá to už měsí-

ce, viděli jsme, že to všechno musí rupnout! Tu bublinu jsme přece nemohli nafukovat donekonečna! Pořád jsme kalkulovali, že si něco urveme, že vyděláme na něčem, co neexistuje! Zvláštní je leda to, že se všechno podělalo až teď!

Nikdo s ní nepolemizoval.

Jenomže my se doopravdy divíme – říkal si Brok, když po několika sklenkách odešel a mávl na taxík. Divíme se, jsme přímo v šoku, že se stalo něco, co bylo jasné jak facka, co se muselo stát, o čem jsme dávno věděli – přemítal. Odemknul domovní dveře a pod hromádkou reklamních novin a letáků vylovil obálku z Polska. Byt působil takřka sterilně, v Polsku to tak není, napadlo ho, když otevíral zásilku. Expres, jak se ukázalo. Ještě před odjezdem najala Nancy paní na úklid. Nebydlela s ním, zůstala jen občas, bylo však už cítit, že čeká, až jí Adam navrhne něco dalšího. Nespěchal. Měl Nancy rád, bylo jim spolu dobře, před závazným návrhem na společné bydlení se ale zdráhal. Rozhodnout se však musí, dříve nebo později. Nancy ho pořád důrazněji tlačila k volbě. Volbě, jež se nakonec rozhodne po jejím, to dobře věděl. Zisky v tom vztahu rozhodně převažovaly nad ztrátami. Avšak Adam ještě váhal.

Dopis mu poslal otec. Adam vhodil do whisky pure malt tři kostky ledu, doplnil sklenku vodou z láhve s protáhlým hrdlem, zabořil se do černého koženého křesla a zapnul televizi. Na všech kanálech běžely události, jichž se před pár hodinami sám účastnil. Znejistěli komentátoři opakovali prognózy zaobalené do několikerého podmíněného způsobu. Varovali, že další propad na burzách může mít pro světovou ekonomiku závažné důsledky. Za oknem se rozsvěcely neony Manhattanu. Jako obvykle. Adam otevřel obálku.

Rozhodl jsem se, že Ti napíšu, ačkoliv jsem v rozpacích. Sám dobře víš, že Tě neobtěžuju – tenhle dopis je přece první. Občas jsem posílal pohledy, na které jsi občas také odpověděl. Oběma je nám přece jasné, co mi máš za zlé – pokud lze takto pojmenovat odpor, zřejmě dost hluboký. V Tvém případě je oprávněný. A obecně vzato? Existuje vůbec nějaké „obecně vzato“? Těmhle údajně objektivním a nestranným měřítkům jsem se přece celý život vysmíval. Tudíž tu stojíme Ty a já, a také je to záležitost mezi mnou a Tvojí matkou. A z mého... Koneckonců jsem si to odskákal... No, tolik by už snad stačilo, po-

kud se všeobecného mudrování týče. Kvůli tomu Ti nepíšu. Záleží mi zkrátka na tom, abych se s Tebou viděl. Rád bych Tě proto poprosil, abys přijel aspoň na skok do Polska. Můžu Ti zaplatit letenky i výdaje na pobyt. Ovšem, ovšem, máš peníze, děláš přece kariéru, ale kdyby něco... Každopádně mi záleží na tom, abys přijel, pokud možno brzy. Za těch osm let, co ses odstěhoval do USA, jsme se viděli jenom párkrát. Na chvilku. Naposledy jsi byl doma před čtyřmi lety. Přeháním. Skoro před čtyřmi lety. Strávili jsme spolu 23 minut. Víím to, sledoval jsem hodinky a pamatuju si to. Hrozně jsi pospíchal na nějakou důležitou nebo přinejmenším zajímavou schůzku. Nic Ti nevyčítám. Mohl bys namítnout, že předtím jsme se také dvakrát často nestýkali, a měl bys pravdu. Od té doby, co jsem se od Vás, od Tebe a od matky, odstěhoval, před tříadvaceti lety. Jenomže já jsem se od Tebe nechtěl distancovat. To Tvoje matka nebyla našimi setkáními příliš nadšená. Můžu, dokážu ji pochopit, ačkoliv... Ale dokud Ti nebylo čtrnáct, vzpomínáš si, trávili jsme spolu spoustu času. Pak... to už byla Tvoje volba. Tvoje a matčina. Byly v tom emoce a politika. Vražedná kombinace. Ale teoretizování nechme stranou. Chtěl jsem jenom připomenout fakta a možná se poněkud ospravedlnit. Obávám se, že to zní uboze. Nechci ale nic škrtat, psát od začátku, vybrušovat. To vážně nemám v úmyslu. Nejsem přece fejetonista. Ale rozhodl jsem se, že si s Tebou promluvíím. Na papíře, když to nejde jinak. Víš, nerad bych dramatizoval. Ale prosím Tě, přijed', chci Tě ještě vidět. Možná to není tak zlé, ale člověk nikdy neví. Je mi sedmdesát. Můj otec v tomhle věku zemřel. Mám pocit, že můj čas se už blíží. Samozřejmě, rád bych to prodloužil, ale nikdo se mě nebude ptát. Co dodat? Vždyť Ty všechno chápeš.

Čekám
Tvůj otec

Manhattan zářil, jako by se nic nedělo. V televizi mluvili o hrozbě finančního krachu. Bylo září, rok 2008.

* * *

Tehdy však náš příběh nezačal. Mohl by začít před více než sto lety. Poslouchejte.

Ve vsi Kurow, nedaleko Pinska,¹ na rozlehlých, lesnatých rovinách, které tenkrát patřily k Rusku a dříve byly územím Polska, jež bylo více než sto let předtím vymazáno z map, žil Žid Baruch Brok se ženou Dobou a pěti dětmi. Žili tam tehdy porůznu Rusíni, Poláci a Židé. Pravoslavní, katolíci, synové Abraháma. Někteří ani nevěděli, kým jsou. Věděli, že jsou zdejší. Věděli, do jakého chrámu nebo kostela chodí, kdo tam spravuje bohoslužby. Žili vedle sebe, občas spolu. Ale Židé byli jiní. Věděli, kým jsou, a sousedi věděli, že jsou cizí.

Nade všemi se klenulo nekonečné nebe. Obloha za dne zářivá, v noci pobleskující světýlky. Někdy se zachmuřila, skryla za cáry mraků, ztrácela se v mlze. Místní však věděli, že je. Že se znovu rozjasní, stačí počkat, a znovu, jako vždycky, ji uvidí v celé nádheře.

Rodině Broků se nevedlo špatně. Měli pěkný dům s obhospodařenou zahrádkou, povoz a koně. Doba se starala o dvě krávy a početné drůbeží hejno. Bydleli na kraji obce. Baruch byl kupcem, obchodoval kožkami. Nešlo však o jeho hlavní zaměstnání. Byl cadikem. Prý zázračným. Ztrácel se z domova na dlouhé hodiny, někdy na půl dne i déle. Když se Doba vyptávala, jen se usmíval. Občas ho někdo viděl, jak stojí na louce nebo v lese, zahleděný do nebe. Říkalo se, že si povídá s Bohem.

Matvěj spatřil Barucha jednoho letního odpoledne. Žid se opíral o strom a koukal do slunce. Stál nehybně tak dlouho, až Matvěj zneklidněl a spěšně odešel, aniž sám věděl proč. – Každému by to vypálilo oči – říkal Matvěj – jemu ale ne. Obrátil se ke mně a usmál se. Zorničky se mu třpytily, jako by se v nich slunce usídlilo navždycky.

Piotr ho uviděl v jezírku za lesem, nějaké tři hodiny cesty od Kurowa. Bylo jaro. Listí se už sytě zelenalo, květy se rozvinuly, zrána však bývalo chladno. Baruch stál po ramena ve vodě a zíral na mraky, jak se ženou po nebi. Z jezera stoupala ranní mlha. Piotr se dokonce zastavil, chtěl se zeptat, jestli nemá nějak pomoci. Když na něj ale Baruch s úsměvem pohlédl, neřekl už nic.

Zoša jej viděla na lesní pasece. Bylo po dešti a svět se třpytil jak znovuzrozený. Baruch měl zvednuté ruce a otáčel se, prsty lovil slu-

1 V Pińsku (dnes Bělorusko) došlo k pogromu v roce 1919, během polsko-sovětské války. Početná židovská komunita žila tradičně mj. v městečku Kurów (poblíž – dnes – východopolského Lublinu). Od Pińska je tento Kurów vzdálen více než 300 kilometrů.

neční paprsky. – Jako kdyby tančil – řekla nejistě Zoša a pokukovala po lidech, kteří se shromáždili kolem ní.

Leon vyprávěl, že viděl, jak na poli u lesa přiběhl k Baruchovi vlk. – Zastavil se asi půl metru před ním, potom ulehl na břicho jako pes. Myslel jsem, že je to pes, popošel jsem dokonce trochu blíž, ale byl to určitě vlk. Namouduši. Vyskočil, vyběhl směrem ke mně a utekl. Zmizel v lese – tvrdil Leon.

Nejdivnější věci však povídali sedláci, kteří se tenkrát vraceli z koňského trhu čerstvě napadaným sněhem. Toho roku prvně zasypal celý kraj. V dáli pod olověným nebem uviděli na kopci člověka, jak slezl z povozu a skočil do závěje. Nejdřív se ve sněhu válel jak zvíře. Pak znehybněl. Kůň stál trpělivě vedle a čekal. Zpočátku ani nevěděli, o koho jde. Jeli blíž – mysleli si totiž, že se tomu člověku něco stalo. Zblízka uviděli, že ve sněhu leží Baruch, zírá do nebe a usmívá se. Vedle něj seděl havran. Baruch se otočil a koukali na sebe, člověk a pták. Sedláci stáli jak zařezaní. Čekali. Prý to trvalo dlouho. Nikdo nepromluvil, jenom se nad lidmi a nad zvířaty v soumraku vznášela pára. Bylo slyšet vrzání ojí, jak jimi koně pošukávali. Až havran zakrákal a vzlétl. Baruch jej ještě chvíli provázel pohledem, načež si všiml sedláků, zvažněl a díval se na ně tak dlouho, až z toho byli celí nesví. Znenadání vstal, pozdravil, otřepal sníh, nasedl na vůz a odjel.

Léčil zvířata i lidi. Dokázal srovnat zlomeniny a nahodit vymknuté klouby. Ošetřoval rány. Uměl promývat nedoslýchavé uši a také oči, když se někomu zhoršoval zrak. Dokázal dát radu, jak léčit nemoci, které lidi delší dobu sužovaly. Vyznal se v léčbě nežitů a vředů. Zaháněl bolesti. Starou Kužmu hladil po hlavě tak dlouho, až ji přešla bolest, která ji připravovala o rozum. Szydlíkovi pomohl s houserem, který jej předtím dočista ochromil. Ze sousední vesnice k němu přivedli pomatenou holčičku, která se bála svých nejbližších a kterou trápil zlý duch. Baruch ji objal, svíral ji, přestože se mu chtěla vytrhnout. Zmítala se v jeho objetí, ale brzy se uklidnila. Znehybněla. Držel ji dlouho, velice dlouho, až ji nakonec políbil na hlavu a pustil, a dítě se vrhlo rodičům do náruče. Bylo uzdravené.

Mlynář pro něj přijel v noci. Synek jen hořel a blouznil. Nemoc začala několik dní předtím. Zařikání a vykuřování báby Jevdochy bylo marné. Odvar z břízy a z kopřiv také nepomohl, chlapci se přitěžova-

lo. Té noci ztrácel vědomí. Rodina stála kolem a modlila se. Tehdy se mlynář vypravil k Baruchovi. Žid dítě dlouho prohlížel, nakonec u něj usedl. Položil na něj ruce a znehybněl. Za okny míjela podzimní noc. Hučela řeka. Ráno se chlapec začal probírat. Uzdravil se.

Někdy Baruch smutně zavrtěl hlavou. Dával najevo, že v téhle věci nic nezmůže. Ani se nepokoušel a nedal se přesvědčit.

Nepomáhal jenom mezi svými, a pokud jde o Židy, ti k němu putovali zdaleka, když si potřebovali promluvit, poprosit o radu. Místní ho měli za svého člověka. Nedožadoval se placení, dávali mu, co měli. Pokud měli. Peníze málokdy, spíš něco k jídlu: výrobky z mléka, macesy, někdy zeledinu nebo ovoce. Občas něco z vlastní dílny – houně a přikrývky. Stávalo se, že nepřijal nic. – Nouzi nemám, a vám se to bude hodit – říkával.

* * *

Někde ve vzdáleném světě doznávala revoluce. Byli poraženi divní lidé, kteří se pokusili svrhnout tatička cara, zavést společný majetek, společné ženy a děti. Pravoslavní, kterých bylo v kraji nejvíce, si na podobné lidi pamatovali. Tamti si říkali praví pravoslavní. Tvrdili, že jenom oni milují Boha doopravdy, a nemůžou proto souhlasit s rozdíly, s dělením na moje a tvoje. Nechtěli ale nikoho k ničemu nutit. Utíkali pryč od lidí, kteří se jim vysmívali a zasypávali je nadávkami.

Revolucionáři chtěli svět zorganizovat znovu a násilně. Lidé to poslouchali s údivem. Zneklidňovalo je to, ale také jim to přišlo trochu k smíchu. Ano, cara zabít můžou, je to přece člověk, a takové strašné věci se už stávaly. Zato žít bez cara, který hlídá pořádek, a dbá tedy o boží řád, to působilo nejen hrozivě, ale také hloupě. Není divu, že vojsko a četníci s tou revolucí skoncovali. Ale aby se lidé takhle pomátli? Jenomže se proslýchalo, že nejde o lidi, ale o Židy. V hospodách se vyprávělo, že za tím vězí spiknutí Židů, kteří chtějí získat světovládu. Moudří lidé dokonce ukazovali ukradenou židovskou knihu, která pojednávala o plánech na ovládnutí světa. Když se lidé podívali na Izíka nebo na Tobiáše, kteří odjakživa žili mezi nimi, přišlo jim to všechno divné a neuvěřitelné. Když ale slyšeli o Židech bohovrazech, začínali tomu všemu věřit a rostla v nich zloba. Řeči se nesly od hospody k hospodě, od trhu na trh.

Šířily se zprávy, že lidé se proti Židům bouří. Přepadávali je, tloukli a ničili jim majetek. Je to hloupé ničit užitečné věci, jenomže pokud by je vzali, byla by to vlastně krádež, a takhle šlo o spravedlivý trest. Ačkoliv se našli i tací, kdo brali. Vždyť jakápak krádež, od Žida.

Přicházely čím dál krutější zvěsti, bylo v nich víc a víc křiku, ohně, až přišlo i na krev. Z hořících domů šel žár. Krve přibývalo. Začalo se totiž zabíjet. Ve městech Białystok a Siedlce se půda kolem židovských hospodářství změnila v krvavé bláto. Ubahněná polonahá těla se svíjela kolem polozbořených domů, chmýří z rozedraných peřin se vznášelo nad zemí v jednom víru se sazemi, s křikem mlácených.

To všechno se však dělo ještě daleko. Na trhu v městečku Końskie se sice sedláci pustili do Židů holemi a v krčmě v Łuckowicích vytáhli od výčepu šenkýře, zbili ho do bezvědomí, načež seřezali také jeho ženu, když mu vyběhla ven na pomoc, a hospodu jim rozmlátili na maderu, ale pogromy to ještě nebyly. Ve vzduchu však visel neklid. Zima nepolevovala, první déšť nepřicházel a země byla ztvrdlá. Všichni se už začínali obávat o úrodu. Nebe bylo těžké, honily se po něm mraky, které nechtěly spustit déšť. Propouštěly jen pobledlé a cizí světlo.

Jak se to jen mohlo stát? – říkali si tenkrát mnozí, ale ptát se nahlas, to se báli. Z nedalekého městečka, ze Stryczkowa, přijela skupinka, co se na trhu dala dohromady s místními. Popíjeli pak ještě v kurowské hospodě a platili i za domácí, že prý jim šly dobře obchody. Hned však stočili řeč na Židy, že je potřeba udělat v tom pořádek. Až jeden z přespolních zařval: – Však vy tu máte jednoho takového, co se s ním spolčujete. Dělá ze sebe dobráka, had jeden zrádná! Takoví jsou nejhorší! Jdeme a ukážeme mu, zač je toho loket. – Ale on je to dobrý chlapík, i když Žid – oponoval jeden z vesničanů. Ten první však nepřestával křičet: – Tak ty bráníš Žida?! Uhranul tě snad nebo omámil? Říká se přece, že je čaroděj! – Ostatní přespolní začali přikyvovat. Místní se zastyděli, že obhajují Žida.

Jak došlo k tomu, že jich celý houf vyšel z hospody, sukovice v rukou, a že je někdo zavedl ke stavení Broků? Šli a halekali, jako by si museli dodávat kuráž, a přitom jich byla celá horda. Pobízeli ještě další, ať se k nim přidají. – Jdeme Židákům ukázat, zač je toho loket – křičeli. Někdo za nimi ještě vyběhl, přidal se. Jiní se zavírali v chalupách. Smrákalo se.

Zastavili u Broka před plotem. Pes zběsile štěkal. Vypáčili bránu. Začali něco vykřikovat. V tu chvíli k nim vyšel z domu Baruch. Přešel půl dvorku, zastavil se krok před tím neznámým, který je vedl a teď tu stál s těžkou holí v ruce, jako by nevěděl, co dál.

– Neštěkej, Uhlíku! – utišil Baruch psa, který se přitiskl k zemi a jen kňučel.

– Lidi, co chcete? – zeptal se tak, že ho všichni slyšeli, ačkoliv nemluvil hlasitě. – Proč jste sem přišli? – opakoval otázku.

– Ty Žide! – vycedil nakonec ten, co stál naproti. Jako by na Broka plival. Chtěl zvednout hůl, ale jen taktak ji odtrhl od země. – Žide!

– Ano, jsem Žid – odvětil Baruch. – Znáte mě, žiju tu s vámi odjakživa. Jako tu žili moji otcové a otcové mých otců. Vždycky byl mezi námi mír, i když se modlíme jinak. A ty? – Baruch pohybem naznačil, že se chce přiblížit k přespolnímu, a ten naopak vypadal, jakoby chtěl ustoupit. Cadik na něj upřel oči. – Neznám tě. Nic jsem ti neudělal. Přicházíš, vy všichni přicházíte ve zlém. Jenomže naše vina to není. Zamyslete se. Ještě se nic nestalo. Jděte pryč. Zítra se vám uleví.

Nastalo takové ticho, že bylo slyšet supění příchozích a přerývané popkvikávání psa. Stmívalo se sice, srocení lidé se však ještě viděli.

– Bijte Židy! – zahulákal někdo uprostřed hloučku. Další z přespolních – stál těsně za tím, který se s Baruchem měřil pohledem – vykročil s nadzdviženým kyjem, jako by chtěl domácího obejít. Baruch se k němu obrátil, načež se muž zastavil. Vtom někdo z hloučku, snad ženská, byl to vysoký hlas, zaječel: – Skoncujte s Židem bohovrahem! Zabít! – Tvrdá hrouda práskla do okna, rozlehl se třesk rozbitého skla. Ještě chvíli stáli všichni bez hnutí. Pak se otevřely domovní dveře, se zoufalým křikem vyběhla hospodářova žena, dítě v náručí: – Baruchu!

Brok se prudce otočil. – Dobo, běž domů! – stačil vykřiknout, a vtom ten, co jej chtěl obejít, popadl hůl už oběma rukama a praštil Žida do spánku. V nastalém tichu se ozvalo vlhké mlasknutí. Baruch ještě nestačil ani upadnout, a ten, co stál před ním, jej kyjem udeřil do tváře. Pak skočil oběma botami na tělo, svíjející se na zemi. Mačkali se, aby ho zasáhli holí nebo kopancem. Dobíjeli jej stejně jako psa u boudy. Ten se snažil utrhnout ze řetězu, několik příchozích se s klacky vrhlo i na něj. Dvorek se naplnil řevem. Křičela Doba, jež se hnala k mužovi, bylo slyšet nářek holčičky, která vyběhla z domu za matkou, všechno

ale přehlušovalo hulákání: – Bijte Židy! – a v pozadí strašlivé psí kvílení.

Hole zatloukaly do hlíny už nehybné Baruchovo tělo. Jeden ze smečky vši silou kopl do místa, kde byla hlava. – A co ti bylo naplat, žeš mluvil s Bohem?! – vycedil mezi zuby. – No co?!

Době se k manželovi dostat nepodařilo. Porazily ji rány holemi, které zasáhly také nemluvně v náručí. Polámané ruce je neudržely. Když dobjeli Dobu, dítě se svíjelo na zemi a jeho náрек přehlušoval křik útočníků, až je nakonec rozdrtily další údery holí a bot. Holčičce, kterou rány srazily k zemi, se podařilo vstát. Kulhala, tichounce sténala a pokoušela se utéci. Povalily ji další rány, ale pořád ještě žila, lezla po zemi a štkala bolestí. Chvilí bylo slyšet jenom její náрек, to když ztichlo kvílení psa proměněného v beztvárovou kaši, nad níž se ještě chvíli míhaly hole, a také útočníky unavil jejich vlastní křik. Stáli, supěli nad sténajícím děvčátkem, které se snažilo odplazit.

– Musíme ji dobít, ať se netrápí – řekl kdosi. Někdo jiný jí těžkou okovanou botou dupl na krk. Ozvalo se prasknutí, jakoby se zlomila suchá větévka, a holčička ztichla a znehybněla.

Znovu nastalo ticho, zase byl slyšet jen dech vetřelců. Někdo vtrhl do domu, za ním několik dalších. Křikem se navzájem burcovali. Břínčelo sklo oken, jimiž vyhazovali zařízení domu, vzrušení však opadalo. Někdo vyběhl s petrolejkou, kterou roztřískal o zápraží a snažil se zapálit vylitou tekutinu. Jeden z vesničanů mu však hořící zápalku vyrazil z ruky. – Chceš podpálit Kurow?! – zařval. Poryvy větru sílily. – Na Židy! Kde jsou další?! – zavřískal kdosi. Odpovědělo mu ticho. Mlčky se rozcházeli, trousili se do noci.

* * *

Den poté přijel do Kurowa Abram, Baruchův mladší bratr. V blízkém lese našel promrzlého jedenáctiletého Jakuba, který z domu vyvedl dva bratry – devítiletého Josefa a tříletého Adama. Když se jejich otec dozvěděl, co se děje, přikázal prý ženě a Jakobovi odvést do lesa celou rodinu. Někdo říkal, že dostal varování. Baruch ale utíkat nechtěl. Jenom nařídil Době, ať se schová a nevylézá, dokud se všechno neuklidní. Odváděla děti do lesa, ale když slyšela křik, vrátila se. Zno-

vu poručila dětem, aby se ukryly, Jakub je měl hlídat. Jenomže když běžela zpátky domů, šestiletá Golda se Jakubovi vytrhla a utíkala za ní.

Abram zavezl synovce do sousedního městečka a svěřil je spřízněné rodině. Se dvěma pomocníky se pak vrátil. Nějaký čas obcházel hospodářství, jako by chtěl všechno zaznamenat v nějakém pomyslném inventáři. Hleděl na těla zadupaná do hlíny. Nehnul ani brvou. Nemodlil se. Osobně ukládal těla na povoz. Nechal zakopat psí zdechlinu.

Pohřeb Barucha, Doby a jejich dvou dětí uspořádal v blízkém městečku. Dům nechal opravit a přestavět tak, že byl k nepoznání. Za nějaký čas jej prodal a noví majitelé se nepozastavovali nad tím, kam se poděli ti předchozí.

Na pohřeb přijela skupina Židů. Byl tam dokonce starý cadik z Baranoviče. Po pohřbu šel za Abrahámem. Položil mu ruce na ramena, ale Abram, statný muž, je sundal jemně, jako by to byly dětské dlaně.

– Nic neříkej, rabi. Víím, co se stalo a co máš k povězení. Víím, že to tak vždycky bylo a bude, a nechci, aby mě někdo utěšoval. – Cadik zavrtěl hlavou.

– Bylo to tak vždycky, ale cítím, že se věci změní. – Podzvedl ruku směrem k potměnému nebi. – Nastávají zlé časy. Pán se od nás odvrací a chápeme toho čím dál méně.

Dva žáci jej vzali za ruce, odcházeli. Abram se odvrátil. Jeho nehybná tvář zírala na mrtvou klenbu nebe.

* * *

Odstěhoval se z Kurowa už dobrých pár let předtím. Bylo mu tenkrát teprve osmnáct. S obchody začínal ve stejnou dobu jako bratr, ale rychle jej předstihl. Svážel kočky ze širokého okolí a prodával je daleko, prý za velké peníze. Přestěhoval se do Pinska. Údajně tam koupil dvoupatrový dům a potom obchod na hlavní ulici. To mu nestačilo. Nespokojil se nikdy s ničím. Začal jezdit do Kyjeva, potom do Varšavy. Obchodoval i s Berlínem. Zakládal obchody a směnárný v dalších a dalších městech. Kšeftoval s kožešinami, ale později také se zlatem a s drahokamy. Skutečné peníze však vydělal na zbraních. Někteří říkali, že nešlo jenom o obchod. Že se účastnil velkých nelegálních pe-

něžních operací, a dokonce se prý paktoval s bandity. Prodával jejich lup. Jiní – i když možná ti samí – povídali, že je to čaroděj, že prý zaprodal duši ďáblu. Jenže co by si ďábel počal se zpropadenou židovskou duší?

Abram Brok synovce adoptoval. Sám se nikdy neoženil. Když odvážel pozůstatky bratra a jeho rodiny, byl v Kurowě naposled.

* * *

V obci o tom všem nechtěli mluvit. Ani se nevědělo, kdo z místních se k neznámým přespólním přidal. K neznámým, s nimiž se ovšem potkávali na trhu ve Stryczkowě a občas také v chrámu nebo při jiných příležitostech. Místní s nimi obchodovali, popíjeli, ale nikdo se k oněm událostem nevracel. Za zavřenými dveřmi se v kurowských chalupách povídalo, že se zabitím Broka pomáhali lidé, které léčil, dokonce i ti, jež zachránil. Přišel prý s nimi Leon, jemuž Brok zachránil koně, a také kovářův syn, co ho zbavil vředů, celá léta nezhojených. Byl tam soused Stach, kterého naučil chodit. Kdo však byl skutečným svědkem, kdo viděl ty hole, když se míhaly nad Baruchem a jeho nejbližšími?

Po několika letech se opilý okrskář ze Stryczkowa v šenku náhodným kumpánům prořekl, že několik dnů předtím, než se to v Kurowě stalo, za ním přijel nadřízený strážmistr. Prikazoval mu, aby Broka zastrašil. – A proč zrovna jeho? Je to pořádný Žid – oponoval četník, kterému Baruch vyléčil neteř. – Ten s revolucí nemá nic společného. – Jenomže strážmistr se rozčilil. – Úřady vědí, co dělají! – ukončil rázně diskusi a četníka napomenul. Pak dodal, že nejnebezpečnější jsou právě ti, kdo se těší všeobecné oblibě. Lidé jim věří, a oni léta vyčkávají, a najednou začnou místní pobuřovat proti báťuškoví. – I kdyby byl sám spořádaný, je z kakraholtského plemene – dodal strážmistr. – Musí cítit, že úřadům nic neunikne. Všem musíme dát pocítit, že Žid je Žid.

Okrskář na tu práci dokonce dostal nějakou tu kopějku. Sešel se tedy s jedním z těch, co mu podávali informace, a on za to vždycky přimhouřil oči nad obchodem kradeným zbožím i jinými prohřešky, potkal se s tím nejvychytralejším a řekl, že je potřeba postrašit Barucha a všechny, kdo se s ním spolčují. Anatolij přikývnul. Pochopil. Četníka

ani nenapadlo, jak by to mohlo skončit. Dokonce i Anatolij vypadal, že má trochu nahnáno, když už bylo po všem. Celá věc se však rychle vytratila, nikdo se k ní nechtěl vracet. Jenom místní pop pronesl v kázání cosi o nevinné krvi, volající do nebe, za kterou stihne odplata všechny viníky i ty, kdo se odvrátili od lidské křivdy. Nic a nikoho sice nejmenoval, ale všichni pochopili, oč jde.

Jaro toho roku nepřicházelo. Světlo se nemohlo prodrat skrze mraky a sněhové vánice se přihnaly ještě koncem dubna. Slunce nevysvitlo. Předjaří bylo dlouhé a nuzné. Nebe zmizelo z dohledu.

* * *

Dveře se rozestoupily a Adam Brok vstoupil do hlavní haly. Teprve v tu chvíli mu došlo, jak se varšavské letiště díky novému terminálu změnilo. V Polsku už nebyl přes tři roky. Teď šel, kolem volání, radostné výkřiky lidí, kteří se k sobě vrhali a objímali. Míjel neznámé obličejy, noční let jej trochu otupil. Nějaký vnitřní hlas mu tvrdil, že se přijel rozloučit s umírajícím otcem a pak zařídit pohřeb. Snažil se tu vtíravou domněnku zahnat, ať se však snažil sebevíc, vrtala mu hlavou. Měl pocit jakéhosi zvratu. Osm let se své zemi vzdaloval, aniž o tom uvažoval. Jeho návštěvy pouze potvrzovaly skutečný stav věcí. Polsko se vzdalovalo v čase i v prostoru, připadalo mu jako vzpomínka, pořád méně reálná. Teď na něj znovu dolehlo.

V letadle se probudil, když ostatní cestující ještě spali. Poodsunul roletku a oslepil ho ostrý sluneční svit, odrážel se od útvarů, vršicích se pod ním. Mraky vytvářely nekonečné horské scenerie, odhalovaly skrytá města, konstruovaly podivuhodné stavby, které se v náporu světla rozpadaly a proměňovaly. Představení oblaků, slunce a nebe dokázal Adam během prvních dálkových letů sledovat celé hodiny. Brzy si však zvykl, přestal je vnímat. Když se teď znovu na to vše zadíval, uvědomil si po chvíli, jak znovu žasne. Jako by to zažíval poprvé. Slunce nad Atlantikem ho vedlo do starého světa. Modravý prostor se otevíral. Někdo ho posílal zpátky a on cítil napětí, pokoušel se pochopit smysl proměnlivých tvarů za oknem.

Ten divný stav nepominul ani potom, co letadlo kodrcavě přistálo ve Varšavě. Adam, vyvržený do letištní haly, se v té vřavě pokoušel

uspořádat vlastní dojmy. Někdo ho pozoroval, a nešlo o ty cizí lidi, jejichž pohledy po něm klouzaly. Brokovi zničehonic došlo, že se vrátil do minulosti, tam, odkud, jak se domníval, už definitivně utekl. Minulost číhala dokonce i tady, v nové architektuře letiště.

Vybavil se mu rozhovor s Taggartem. – Viš, že to zrovna přijde vhod? Říkali jsme si, jestli ti to nenabídnout. Skutečně si tě vážíme za to, jak ses zachoval v Rusku. Obchod nevyšel, ale tys byl oukej. Chceme v Polsku vstoupit na televizní trh. Nejenom tam, mimochodem, ale ta tvoje země je zajímavá a málo využitá. Takové Německo nebo Francie se už zastavily ve vývoji, nic se tam nestane, zato v Polsku... se může stát všechno. Celá ta Evropa... – Taggart pohrdavě mávnul rukou. – Ale její periferie... Stojí to za pokus. Koneckonců, televize, to dnes zdaleka není jenom televize. Což málokdo chápe. Televize, to jsou ideje. A ideje – Taggart přemýšlel, shlížel skrz prosklenou stěnu na New York – to je... největší obchod. Zásadní věci. Například ekologie. Je přece důležité, abychom žili v pokud možno nezkaženém světě. Jenom to musíme lidem vysvětlit, ukázat. – Taggartův hlas byl čím dál vážnější, ve spodních vibracích hlasu mu však seděl nějaký takřka nepatrný šotek. Ten rozhovor se Adamovi ještě mnohokrát vybaví. – Pokud zabojujeme o nový zdroj energie... to bude teprve obchod! Pro zásadní akce znamená krize příznivou dobu. Už tam máte televizi, ABC. Má dobré renomé, získala si místo na trhu, ale přehnali to s investicemi a zoufale hledají kapitál. Skvělá příležitost. Už jsme provedli předběžný rozbor, všechno sedne. Digitalizace otevírá nové možnosti. Tak co? Podepíšeme předběžnou smlouvu? Hradíme ti náklady a mzdu můžeme navázat na úspěšnost. Větší riziko, ale také větší prachy. Dáme dohromady podmínky?

Pomalu procházel příletovou halou, mezi cizími lidmi, které kdysi mohl znát. Zrak mu sklouzl na tvář postarší ženy. Smála se, skoro nahlas. Adam se k ní obrátil ve chvíli, kdy se už téměř mladistvým krokem rozeběhla směrem k němu, a teprve v tu chvíli si byl naprosto jist, že jde o jeho matku. Když ucítil objetí křehkých paží, dotyk pohublého těla, polibky na čelo, na tváře, k nimž se musel naklánět, vrátily se obrazy, zvuky a vůně minulosti. Vybavila se mu slunečná louka, na ní matka, krásná žena, drží za ruce rozesmátého chlapce, dělá s ním kolotoč. Pohlédl na zestárlou paní a cítil, jak se mu svírá hrdlo. Neurčitá vůně mu připomněla domov.

V kufru starého rezavějícího Opla Corsa se povalovaly nějaké ba-
líčky a jeho obrovský loďák se tam nechtěl vejít. Nakonec jej nacpali
na zadní sedadlo. Auto nevypadalo lépe ani zevnitř. Při poslední ná-
vštěvě matce nabídl, že pošle peníze na nové. Byla dotčená. – To má
být dárek – přesvědčoval ji. – V tom případě mi ho přivez ovázaný
červenou mašlí, jinak to neberu. A pokud bys ho chtěl poslat, ode-
šlu to na tvoje náklady – řekla svým typickým tónem, který mohl
znamenat vtip, ale také smrtelně vážné prohlášení. Corsa tehdy vy-
padala mnohem lépe. Posílání auta bylo příliš komplikované. Pustil
to z hlavy.

– Tak povídej – prosila, když otáčela klíčkem a zapalovala si cigare-
tu. Uvědomil si, že auto je prožrané nikotinovým oděrem, přehlušují-
cím dokonce i zápach benzínu, a že to, co cítil, když se k matce naklo-
nil, byla právě směsice cigaretového pachu a dobrých parfémů.

– Zapomněla jsem, že nekouříš – mrkla se na něj a snažila se stáh-
nout okno. – Ještě pár šluků a vyhodím to – oznámila s takřka dětin-
skou lítostí.

– Ale jdi ty – Adam, kterému se trochu zatočila hlava, se rozhodl
dělat hrdinu. Matka s úlevou natáhla kouř.

– Tak jak se máš?

– Jak... víš... všechno se mění. Je to... jak zemětřesení. A já... Nevím,
jestli zůstanu na burze. Mám pár nabídek, jednu v Polsku. Zatím jsem
si vzal delší dovolenou. A táta nemohl přijít? – Jakmile otázku vyřkl,
uvědomil si, že padla příliš brzy. Zpátky to však vzít nemohl. Matce
se svraštil obličej, jako vždycky za těch posledních třiaadvacet let. Ty
roky si v sobě probral a přesně spočetl až po delší době, ale dobře si
pamatoval, kdy se ten výraz na matčině tváři objevil poprvé. Tenkrát
s Adamem skoro přestala mluvit, odbývala ho útržky slov, přičemž
dlouhá období apatie občas vystřídaly náhlé přílivy něhy, jež v deseti-
letém dítěti vyvolávaly úlek. Pak už se matčin obličej sevřel vždycky
stejnou křečí, kdykoliv někdo vyslovil otcovo jméno; mohla to být na-
prосто lhostejná konverzace. Adam věděl, že teď přijde odmlka. Matka
ji potřebovala, jinak by se nezmohla na odpověď.

– Otec... Vlastně ani nevím. Asi je v nemocnici. – Po chvíli pokračo-
vala: – Doufám, že se mu nic vážného nestalo. Hypochondr to přece
jenom nebyl. – V poslední větě zazněla nepřijemná ironie.

Už by to v sobě mohla překonat – pomyslel si Adam. Nebyla to milá myšlenka, ale vracela se mu už tolik let, při každém setkání s matkou. Možná neumí zapomenout, ale nějak srovnat by se s tím už měla. Smířit se s osudem. Nemusí mu za každou cenu odpustit, stačí to pořad nevytahovat. Zatímco ona s bdělostí netopýra lovila každou sebevzdálenější asociaci, která měla cokoliv společného s bývalým manželem, soustředila se na ni jak na trn zaražený hluboko pod kůži a kontemplovala vlastní utrpení. Strnulá tvář se proměňovala v masku bolestného rozhořčení. Teď si zapálila další cigaretu.

– Tvůj otec vždycky uměl dopadnout na všechny čtyři. Doufejme, že o tu schopnost nepřišel.

Je nespravedlivá – pomyslel si Adam. – Má sice důvod k zatrpklosti, ale v tomhle je nespravedlivá. Nebo to jenom chci takhle chápat? – přemítal, zatímco matka z nervozity změnila pruh, což provázelo troubení nebezpečně blízkého auta. – Co když si jenom chci obhájit obraz otce, a ve skutečnosti už není co obhajovat?

– A jak se máš ty? Pořád jsi v tom týdeníku, v „Obrodě“? – zeptal se, ačkoliv odpověď znal.

– Chceš vědět, jestli ještě vychází? Ale ano, sama se divím. Týdeník existuje, já taky. Jasně, není to „Republika“ tvého otce, z té je hlásná troubou inťoušů, pastva pro salony. Zato my... Od té doby, co jsme zaplatili šílenou pokutu za toho donašeče Stawického, a to nemluvíme o jeho šikanách... Aha... nechápeš. To jsou naše malé spory, nemusí tě to zajímat. Viděno z Ameriky... – snažila se vnést do ironie trochu teplejší tón. – Nerada bych tě nudila. Budu ti vyprávět jenom to, co tě doopravdy zajímá. Víš, v Polsku se toho od minule tolik změnilo... I když... vlastně nevím. Je to vůbec změna? Zaprdělo to, zachrochtalo a vrátilo se to do starých kolejí, s prominutím – v přítomnosti syna, který nesnášel její drsné výrazy, se jinak snažila ovládat. – Znova to staré svinstvo. A já, my... na okraji, čím dál víc na okraji. Odstrkují nás dál a dál. Odstrkuje nás čas, a nakonec nás, brzo, odstrčí definitivně, na hřbitov. – Suše se zasmála a pohlédla vyzývavě na syna.

Napadlo ho to náhle a samozřejmě. Adam se zastyděl, že na to nepřišel dřív, měl to udělat už dávno. Měl na to přece prostředky, a věc nebyla nijak složitá. Nedávno byl na krátké, týdenní dovolené v Itálii a ve Florencii si vzpomněl, jak matku nadchla galerie Uffizi. Díval se